

Kortelė:

838059_RegNr_I-1713-289/2014

<http://www.infolex.lt/tp/838059>

Administracinė byla Nr. I-1713-289/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-01181-2014-4

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2.; 74

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. birželio 27 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Virginijus Stankevičius,

sekretoriaujant Jolantai Miežienei,

dalyvaujant pareiškėjui R. K.,

nedalyvaujant atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui,

rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo R. K. skundą atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas R. K. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 100000 litų neturtinės žalos atlyginimo.

Pareiškėjas R. K. teismo posėdžio metu nurodė, kad buvo atsiųstas ŠTI atsiliepimas, kur parašyti kamerų išmatavimai, tačiau ten buvo daug melo, nes realiai kameroje yra 14 vietų ir žmogui neužtenka vietos visiškai. Jie rašo, kad iš dalies atitinka, bet taip nėra. Visur pelėsiais apaugę. 56 kameroj baisu, neįmanoma būti. Jis yra dirbantis Pravieniškėse ir tik vienintelė 56 kamera, į kurią juos perkelia. Tualetai be uždengimų, neatskirti nuo žmonių, visi žiūri į tave, mano, kad viskas turi būti kitaip. Atvažiavo iš Pravieniškių PN, jam buvo sunku užmigti, drėgna, šaltis ėjo per langus, buvo neįmanoma miegoti. Jis visą naktį nemiegojo, nes miegoti buvo neįmanoma. Paprašius, kad pakeistų kamerą, pasakė, kad neturi vietų. Ėjo pas psichologę, kad išrašytų raminančius, o jam

pasakė, kad turi važiuoti į psichiatrinę ligoninę, kad pasitikrintų, ar viskas jam gerai. Jis buvo sulaikytas 2013 m. rugpjūčio 1 d. ir Tauragės KPZ buvo laikytas apie savaitę. Laikotarpio nelabai atsimena, rašė apytiksliai, todėl Šiaulių tardymo izoliatoriuje praleisto laikotarpio neginčija. ŠTI rašė, kad 1911 m. kalėjimas buvo pastatytas ir jie pasirašė, kad kalėjimas negali būti restauruojamas, daromi remontai. To nesupranta, nes pavyzdžiui 55 kameroje ir kitose kameros padaryti remontai, tualetai atskirti, langai išdažyti, yra 8 vietų. Nesupranta, kodėl 56 kameroje taip yra. Jie prašė, kad pakeistų kameras, bet atsakė nėra vietų. Mano, kad dirbantis asmuo Pravieniškėse turėtų turėti kitokias sąlygas. Jis stengiasi pasitaisyti, o čia neįmanoma. Jei paprašo, jam pasako, kad gali eiti vienas gyventi. Pagal taisykles negalima vienam gyventi kameroje. Prašo tenkinti skunde išdėstytus reikalavimus. Šiaulių TI patirtą žalą įvertina 100000 Lt (b. l. 64-65).

Pareiškėjas savo skundu (b. l. 2-4) prašo priteisti jam neturtinę žalą, kurią patyrė būdamas Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl blogų gyvenimo sąlygų, dėl kameros esančių higienos normų neatitikimo reikalavimams, dėl kameros laikomo didesnio nei leistinas asmenų skaičiaus. Skundžiasi dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus kamerų, kurios buvo perpildytos kaliniiais asmenimis, kad jos neatitinka nustatytų reikalavimų. Mano, kad jam būnant Šiaulių tardymo izoliatoriuje, kasdien buvo pažeidžiami reikalavimai dėl kalinamųjų laikymo kameros skaičiaus bei vienam asmeniui tenkančio kameros ploto. Rūkantys laikomi kartu su nerūkančiais asmenimis, patalpos drėgnos, kameros pelėšiai, nesandarūs langai, nėra ventiliacijos, kameroje labai mažas stalas, tualetas nėra atskirtas nuo gyvenamosios patalpos, maža maisto energetinė vertė tik apie 1500-1600 kcal., turėjo tik 1 valandos trukmės pasivaikščiojimą, o ne 8 valandų. Giminės neturėjo teisės perduoti maisto. Prašo už praleistą Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2013-08-06 iki 2014-04-17 laiką priteisti 100000 litų dydžio sumą. Neturtinę žalą turi būti atlyginta dėl to, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas netinkamomis suėmimo sąlygomis, perpildytose kameros, jis patyrė emocinę depresiją, dvasinius išgyvenimus ir sukrėtimus, jis negalėjo galimybės judėti, mankštintis, trukdavo oro, skaudėdavo galvą, negalėjo gerai išsimiegoti, dažnai kildavo konfliktai, tapo irzlus ir nervingas.

Atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovas į posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b. l. 63).

Atsakovė Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atsiliepime (b. l. 50-56) nurodė, kad su pareiškėjo skundu nesutinka, prašo skundą atmesti kaip nepagrįstą. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m². Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-05-15 pažymos Nr. 69/06-2052 „Dėl R. K. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“, pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2013-08-13 ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2014-04-17. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje kameroje Nr. 52 buvo laikomas periodais nuo 2013-08-13 iki 2013-08-22 ir nuo 2013-10-22 iki 2013-10-31 su dar 4-8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,05 kv.m. iki 3,7 kv.m, kameroje Nr. 56 - laikotarpiais nuo 2013-09-26 iki 2013-10-01, nuo 2013-10-08 iki 2013-10-15, nuo 2013-11-21 iki 2013-11-26 ir periodiškai nuo 2014-01-16 iki 2014-04-17 su dar 5-11 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,58 kv.m. iki 3,17 kv.m., kameroje Nr. 44 - laikotarpium nuo 2013-11-29 iki 2013-12-05 vienas ar dar su 1-4 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,58 kv.m. iki 17,92 kv.m. Kadangi kameros esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,58 kv.m (kameroje Nr. 56) iki 17,92 kv.m (kameroje Nr. 44) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalinimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per skundžiamą laikotarpį iš viso buvo laikomas 54 dienas. Pasivaikščiavimo laiku (1 val. per dieną),

medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Atsakovas pabrėžia, kad įstaiga veikia 1911 m. pastatytame pastate nuolatinio perpildymo sąlygomis. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija dėl objektyvių priežasčių ne visuomet turi galimybę užtikrinti vienam asmeniui 3,6 kv.m ploto, bet tokia situacija nėra pastovi ir priklauso ne nuo institucijos kompetencijai priklausančių veiksmų atlikimo ar neatlikimo, įstaiga negali daryti įtakos suimtųjų (nuteistųjų) skaičiui ir nėra atsakinga už nustatyto kalinamųjų asmenų skaičiaus reikalavimo viršijimą. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatorius yra pastatytas 1911 m., laikantis tuo metu galiojusių reikalavimų, kameroje įrengti tokio diametro langai, kurių pakeitimas didesniais, užtikrinančiais didesnio šviesos srauto patekimą į kamerą, neįmanomas, nes Šiaulių tardymo izoliatorius yra įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą (pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. I-516 „Dėl objektų įrašymo į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą“ bei Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymą Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“). Šiaulių tardymo izoliatorius pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 straipsnį, viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai.

Atsakovas pažymi, kad Higienos norma HN 76:2010 taikoma projektuojamiems, naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems laisvės atėmimo vietų pastatams ir teritorijoms. Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, Higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais netaikytini.

Dėl kamerų atitikimo higienos reikalavimams nurodė, jog pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu nuo 2013-08-13 iki 2014-04-17 jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tie higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241, 58 punktas reglamentuoja, kad laisvės atėmimo vietose laikomiasmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Kamerų būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą

ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turta, blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kameroje.

Dėl įstaigoje laikomų asmenų pasivaikščiojimų nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje pasivaikščiojimų tvarka vykdoma vadovaujantis Suėmimo vykdymo įstatymo 29 straipsnio 1 dalimi, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009-06-01 įsakymu Nr. IR-172 patvirtintų „Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių“ XVI skyriumi bei Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus 2010-08-16 įsakymu Nr. 1/01-186 „Dėl pasivaikščiojimo gryname ore trukmės nustatymo suimtiesiems ir nuteistiesiems“. Suimtieji/nuteistieji, nepažeidžiant teisės aktuose nustatytos tvarkos, kiekvieną dieną turi galimybę ne ilgiau nei viena valandą praleisti gryname ore ir vienu metu pasivaikščioti vedami visi vienoje kameroje esantys suimtieji. Šiaulių tardymo izoliatoriuje ant režiminio pastato stogo yra įrengtas 21 pasivaikščiojimo kiemelis. Jų dydis yra skirtingas - nuo 17,31 kv.m. iki 22,44 kv.m. Pažymėtina, kad nei Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės nei Higienos norma HN 76:2010 nereglamentuoja pasivaikščiojimo kiemelių dydžio ribų. Vadovaujantis tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 92 punktu, pasivaikščioti vienu metu vedami visi vienoje kameroje esantys suimtieji. Atsižvelgiant į visa tai, pareiškėjo skundo argumentai dėl per trumpo pasivaikščiojimo laiko laikytini nepagrįstais, nes Šiaulių tardymo izoliatoriuje pasivaikščiojimo gryname ore tvarka yra įgyvendinama vadovaujantis galiojančiais teisės aktais ir nustatytais reikalavimais.

Dėl maisto raciono ir energetinio vertingumo nurodė, kad Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantys nuteistieji gauna maistą pagal fiziologines mitybos normas, o ligoniai, gydomi pataisos įstaigų gydymo įstaigose, - pagal dietinio maitinimo normas. Maistu šie nuteistieji aprūpinami nemokamai. Pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnio 7 dalį, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų mitybos ir materialinio buitinio aprūpinimo normas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 5 dalį, suimtiesiems tiekiamas maistas turi atitikti fiziologines mitybos normas ir, kiek įmanoma, jų religinius įsitikinimus. Maistu suimtieji aprūpinami nemokamai. To paties straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad suimtųjų mitybos ir materialinio aprūpinimo normas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Pagal Fiziologinės mitybos normas nedirbantiems vyrams, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 14, maisto energetinės vertės norma asmeniui per parą yra 2298 kcal. Skiriamų maisto produktų vidutinis paros kiekis vienam nedirbančiam vyrui, laikomam kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose yra patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. 253 „Dėl skiriamų maisto produktų vidutinių paros kiekių ir paros maitinimo išlaidų normų asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“. Asmenys laisvės atėmimo vietose maitinami pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2011 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. V-138 patvirtintus valgiaraščius. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014-01-14 atlikto patikrinimo metu (patikrinimo išvados surašytos 2014-01-23 patikrinimo akte Nr. EP-8) buvo nustatyta, kad patikrinimo dienos maisto raciono bendras kilokolorijų kiekis buvo nepakankamas (bendra paros davinio praktinė energinė vertė 1844 kcal) (tuo tarpu iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-05-15 pažymos Nr. 69/06-2052 „Dėl R. K. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“ matyti, kad pareiškėjas patikrinimo metu įstaigoje nebuvo). Iš UAB „Pontem“ 2014-03-06 rašto Nr. 05-09-94 „Dėl patikrinimų metu nustatytų Lietuvos higienos normos HN 76:2010 pažeidimų Šiaulių tardymo izoliatoriuje“ matyti, kad mėginių paėmimo vietoje buvo atliktas neplaninis auditas ir atlikti papildomi cheminiai tyrimai gaminamo maisto energetinei vertei iširti. Tyrimų rezultatai buvo teigiami - atitinantys nustatytas ribas. Atliktų cheminių tyrimų rezultatai sudarė prielaidas teigti, jog pasitaikę Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimų metu neatitikimai galimai vienetiniai arba kilę dėl maisto produktų tiekėjų produkcijos, tiekiamos maisto gamintojui, neatitikimo deklaruojamai kokybei. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014-02-27 atlikto patikrinimo metu (patikrinimo išvados

surašytos 2014-03-19 patikrinimo akte Nr. EP-58) cheminiam ištyrimui buvo paimtas laisvės atėmimo vietose laikomiems nedarbingiems vyrams skirto paros maisto racionas. Nustatyta, kad patikrinimo dienos maisto raciono bendra energetinė vertė atitinka patvirtintą normą (bendra paros davinio praktinė energinė vertė 2312 kcal). Duomenų apie tai, jog būtent pareiškėjui Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo tiekiamas teisės aktų reikalavimų neatitinkančios energinės vertės maitinimas, įstaiga neturi. Pareiškėjas tokių duomenų taip pat nepateikia. Pareiškėjo reikalavimas, grįstas samprotavimais, nesudaro pagrindo konstatuoti teisės aktų reikalavimų netinkamo vykdymo, o dokumentinė medžiaga rodo, jog maisto raciono energetinės vertės neatitikimas reikalavimams galėjo būti konstatuotas tik kaip vienetinis atvejis arba dėl maisto produktų tiekėjų produkcijos, tiekiamos maisto gamintojui, neatitikimo deklaruojamai kokybei.

Dėl laikymo kartu su rūkančiais asmenimis nurodė, kad Tabako kontrolės įstatymo 3 straipsnis nustato, kad vienas iš valstybės tabako kontrolės politikos principų yra ginti žmogaus teises į aplinką be tabako dūmų, o 19 straipsnio 1 dalies 3 punktą numato, kad Lietuvos Respublikoje rūkyti (vartoti tabako gaminius) draudžiama bendrose gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru. Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Higienos normos Nr. HN76-2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 6 punkte nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru (14 p.). Iki šios higienos normos įsigaliojimo draudimai, susiję su rūkymu laisvės atėmimo vietose, teisės aktuose, reglamentuojančiuose sveikatos saugos reikalavimus laisvės atėmimo vietose, įtvirtinti nebuvo.

Pažymėjo, kad nei Bausmių vykdymo kodekso, nei Suėmimo vykdymo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios suimtųjų ir nuteistųjų izoliavimą, nereglamentuoja, kad nerūkantys asmenys turi būti izoliuotai laikomi nuo rūkančių asmenų. Įstaigoje nėra priimta teisės aktų, susijusių su Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto įgyvendinimu. Nuo 2010 metų Šiaulių tardymo izoliatoriuje, įgyvendinant Tabako kontrolės įstatymo ir Higienos normos HN 76:2010 nuostatas, taikoma praktika, kuomet į įstaigą atvykę asmenys jų pageidavimu yra paskiriami į dviejų tipų kameras - rūkančiųjų ir nerūkantiųjų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsakingi pareigūnai išsiaiškina naujai į tardymo izoliatorių atvykusio asmens žalingus įpročius (asmuo raštu nurodo, jei pageidauja būti paskirtas į rūkančiųjų kamerą) ir vadovaudamiesi gauta informacija sprendžia suimtojo (nuteistojo) paskyrimo į gyvenamąją vietą klausimą. 2013-08-13 buvo gautas R. K. prašymas Nr. 71/04-4282, kad jis būtų paskirtas į kameras, kuriose yra laikomi rūkantys asmenys, kadangi jis pats yra rūkantis. Pakitus suimtojo (nuteistojo) įpročiams, jis rašytiniu prašymu administracijai perkeliamas į rūkančiųjų/nerūkantiųjų gyvenamąją patalpą. Jokių prašymų ar skundų dėl laikymo tarp rūkančių asmenų pareiškėjas įstaigai nėra pateikęs (Pravieniškųjų pataisos namų-atvirosios kolonijos 2014-05-19 raštas Nr. 1-13500 „Dėl informacijos pateikimo“), todėl pareiškėjo pretenzijos, kad daugelis asmenų kameroje būdavo rūkantys ir surūkydavo po 20 cigarečių per dieną, ko pasėkoje rūbuose jausdavosi dūmų kvapas, neturi jokio pagrindo, nes pareiškėjas pats pageidavo būti kameroje su rūkančiais asmenimis.

Nurodė, kad įstaiga teisės aktų reikalavimų ir pareiškėjo teisių nepažeidė, nes pareiškėjas buvo laikomas įstaigoje nesant jokių pareiškėjo pretenzijų dėl galiojančių Tabako kontrolės įstatymo nuostatų įgyvendinimo. Įstaiga negali būti laikoma atsakinga, jei laikomi asmenys sąmoningai nuslepia, manipuliuoja ar teikia melagingą informaciją apie savo žalingus įpročius ir dėl to yra laikomi rūkančiųjų/nerūkantiųjų gyvenamosiose patalpose. Atsakovas atkreipė dėmesį į teismų praktiką, anot kurios, tuo atveju, kai pareiškėjas į administraciją su prašymu ar skundu dėl to, kad kameroje rūkoma, raštu nesikreipė, nėra jokio pagrindo spręsti, jog laisvės atėmimo vietos administracija nesiėmė reikiamų veiksmų, kad būtų užtikrintas draudimas rūkyti gyvenamosiose ar kitose bendro naudojimo patalpose, dėl ko, laikydama pareiškėją kartu su šiose patalpose rūkančiais nuteistaisiais, būtų pažeidusi teisės aktų reikalavimus (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-

1251/2013). Tokia teismų pozicija minėto teisinio reglamentavimo atžvilgiu taip pat rodo, jog gintinos galimai pažeistos nerūkančiųjų teisės, o ne rūkančiųjų pretenzijos. Atsižvelgiant į tai, kad teisės aktuose įtvirtintas nerūkančiųjų teisių į sveiką aplinką užtikrinimas, o ne rūkančiųjų interesai, pareiškėjo abstraktūs ir neįrodyti argumentai dėl rūkančiųjų laikymo su nerūkančiais nelaikytini neturtinę žalą galėjusiomis sukelti aplinkybėmis. Pareiškėjo saugomos įstatymų teisės ir teisėti lūkesčiai, susiję su rūkymu, nebuvo pažeisti, todėl atsakovo veikimas nelaikytinas turinčiu neteisėtumo požymių.

Atsakovas savo atsiliepime prašė teismo, sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių. Teismo prašė pareiškėjo skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo atmesti kaip nepagrįstą.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas R. K. skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų, neužtikrinant jam tinkamų kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto, nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas, nustačius minėtų civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, viešojo atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme), kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir, kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, būtų priteistas 100000 Lt neturtinės žalos atlyginimas už visą kalinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpį. Neturtinę žalą grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų. Teigia, jog kameros buvo pilnos, todėl pažeistas minimalus kameros ploto, tenkančio vienam asmeniui, reikalavimas.

Byloje nustatyta, jog pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalnimo sąlygų, todėl nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją ir jame nurodytą teismo praktiką).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalnimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalnimo būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalnimo susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalnami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukeltų šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalnami (žr. pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą V. prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprendamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (žr., pvz., 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą K. prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją ir juose nurodytą teismo praktiką).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad suimtiesiems užtikrinamos gyvenamųjų patalpų ir buities sąlygos, atitinkančios Lietuvos Respublikos higienos normas. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą, iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m².

Dėl kamerų, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, plotų

Byloje yra pateikta 2014 m. gegužės 9 d. pažyma Nr. 69/06-1963 „Dėl R. K. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“ (b. l. 27), iš kurios matyti, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2013-08-13 ir laikotarpiu iki 2014-04-17 buvo laikomas įvairius periodus. Pareiškėjas buvo laikomas kameroje Nr. 52, 56, 44. Didžiausią laiką pareiškėjas praleido kameroje Nr. 56, kurios plotas 19,05 kv. m ir kurioje buvo laikomi nuo 6 iki 12 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,59 iki 3,18 m² ploto. Kitose kameroje, kurių plotai nuo 17,92 kv. m iki 18,50 kv.m skirtingais laikotarpiais buvo laikoma nuo 1 iki 9 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 2,01 iki 17,92 m² ploto. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per skundžiamą laikotarpį buvo laikomas iš viso 54 dienas. Iš šio laikotarpio 39 dienas pareiškėjas buvo laikomas pažeidžiant nustatytą vienam asmeniui kameros ploto normą. Konstatuotina, kad šiuo laikotarpiu, kai pareiškėjas buvo laikomas sąlygomis, pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 m² kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti. Tai, teismo nuomone, yra akivaizdus aukščiau paminėtų teisės aktų pažeidimas.

Iš pateiktos pažymos bei kitų byloje esančių įrodymų tiksliai nustatyti, kada ir kiek laiko pareiškėjas buvo laikomas 15 dienų atskirais periodais kameroje Nr. 52 ir Nr. 44 pažeidžiant nustatytas vienam asmeniui kameros ploto normas, nėra galimybių. Tačiau tuo laikotarpiu, kai pareiškėjas buvo laikomas sąlygomis, pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 m² kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Dėl sąlygų kameroje

Pareiškėjo skunde nurodoma, jog patalpose drėgna, sienos apipelijusios, nesandarūs langai, kameroje Nr. 56 stovi mažas, senas stalas, klozetas neatskirtas nuo gyvenamosios patalpos.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. sausio 23 d. patikrinimo akte Nr. EP-8 (b. l. 31-37) bei 2014 m. kovo 19 d. patikrinimo akte Nr. EP-58 (b. l. 38-46) nurodoma, jog Šiaulių tardymo izoliatoriaus kai kuriose apgyvendinimo kameroje patikrinimų metu atitinkamai 2014 m. sausio 14 d. bei 2014 m. vasario 27 d. buvo nustatyti tam tikri higienos normos reikalavimų pažeidimai. Iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus parengtos 2014 m. gegužės 15 d. pažymos Nr. 69/06-2052 (b. l. 27) matyti, jog pareiškėjas nei 2014 m. sausio 14 d., nei 2014 m. vasario 27 d., t.y. pažeidimų konstatavimo metu Šiaulių tardymo izoliatoriuje nebuvo laikomas. Be to pažymėtina, kad kameros Nr. 56 ir 52, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, minėtų patikrinimų aktais nebuvo tikrinamos.

Pažymėtina, kad baldų nusidėvėjimas apgyvendinimo kameroje yra nereglamentuojamas NN 76:2010. Duomenų, susijusių su pareiškėjo nurodomais pažeidimais, susijusiais su atitinkamomis HN 76:2010 nenustatyta.

Dėl rūkančių ir nerūkančių asmenų laikymo kartu kameroje

Pareiškėjas savo skunde nurodė, kad kameroje laikomi kartu rūkantys ir nerūkantys asmenys.

Nuo 2010 m. balandžio 11 d. įsigaliojusios Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 14 p. numatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru.

Pažymėtina, kad pareiškėjas nepateikė įrodymų, kad ginčui aktualiame metu kreipėsi į Šiaulių tardymo izoliatoriaus administraciją nurodydamas, jog yra nerūkantis ir prašo užtikrinti jo teisę būti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkoma.

Priešingai, byloje esantys įrodymai patvirtina, kad pareiškėjas pageidavo būti laikomas kameroje kartu su rūkančiais asmenimis. 2013 m. rugpjūčio 13 d. Šiaulių tardymo izoliatoriuje gautas R. K. prašymas Nr.71/04-4282, kad jis būtų paskirtas į kameras, kuriose laikomi rūkantys asmenys, kadangi jis pats yra rūkantis (b. l. 48, 54).

Iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Socialinės rehabilitacijos skyriaus 2014 m. gegužės 19 d. pažymos Nr. 61/04-735 matyti, kad patikrinus Suimtųjų ir nuteistųjų rašytinių pasiūlymų, prašymų (pareiškimų), skundų, peticijų tardymo izoliatoriaus direktoriui registracijos žurnalus, duomenų, kad R. K. kreipėsi raštu į Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktorių dėl netinkamų laikymo sąlygų, nėra (b. l. 28).

Iš Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos 2014 m. gegužės 19 d. rašto „Dėl informacijos pateikimo“ matyti, kad dokumentų, susijusių su nuteistojo R. K. skundais (prašymais) dėl jo perkėlimo į nerūkantių kameras asmens byloje nėra (b. l. 47).

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėto veikimo ar neveikimo dėl kameroje esančios ventiliacijos, rūkančių asmenų kalinimo vienoje kameroje su pareiškėju nuo 2013 m. rugpjūčio 13 d. iki 2014 m. balandžio 17 d. nenustatyta.

Dėl pasivaikščiojimų trukmės

Pareiškėjas nurodo, kad jis turėjo teisę tik į vienos valandos trukmės pasivaikščiojimus, neturėjo teisės 8 valandas per dieną praleisti lauke.

Suėmimo vykdymo įstatymo 22 str. 1. d. numatyta, kad suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Nepilnamečiams, nėščioms moterims ir ligoniams pagal gydytojų išvadą suteikiami du ne trumpesni kaip vienos valandos pasivaikščiojimai per dieną.

Pareiškėjas nurodo, kad vienos valandos pasivaikščiojimo praktika prieštarauja Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą išaiškinimui. Nurodo, kad šis komitetas Antrajame bendrajame pranešime Nr.CPT/Inf (92) 3 išaiškino, kad suimtas arba nuteistas turi teisę ne mažiau kaip 8 valandas per dieną praleisti lauke.

Pažymėtina, kad Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) standarto (2002) 1 – Rev.2006 II skyriaus „Įkalinimas“ pateiktos ištraukos iš trečiosios bendros ataskaitos [CPT/Inf (93)12] 47 punkte numatyta, kad „Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą mano, kad turėtų būti stengiamasi užtikrinti, kad kalintieji kardomojo įkalinimo įstaigose galėtų praleisti tinkamą dienos dalį (8 valandas ar daugiau) *ne jų kameroje (angliškai – outside their cells)* užimti skirtingo pobūdžio tikslinguose užsiėmimuose. Šiuo atveju, minėtoje normoje rekomenduojamas 8 ir daugiau valandų laikotarpis taikytinas kalinamų asmenų buvimui *ne savo kameroje*, o ne, kaip nurodo pareiškėjas, laiko praleidimui lauke.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus 2010 m. rugpjūčio 16 d. įsakymo Nr. 1/01-186 1.1. punktu yra nustatyta kasdien vienos valandos pasivaikščiojimo gryname ore trukmė suimtiesiems ir nuteistiesiems (b. l. 29).

Dėl maisto energetinės vertės

Pareiškėjas savo patikslintame skunde nurodo, kad maisto energetinė vertė buvo nuo 1500 iki 1600 kcal; pareiškėjo ūgis yra 185 cm, svoris – 75 kg, jis kasdien sportuoja. Giminės neturėjo teisės perduoti maisto.

Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p. numatoma, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti pateikiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas; 9 p. numatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų maitinimas organizuojamas pagal valgiaraščius, atitinkančius teisės akto reikalavimus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“ nuostatos numato, kad vidutinė fiziologinė energetinė norma nedirbantiems vyrams yra 2298 kcal per parą.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. sausio 23 d. patikrinimo akte Nr. EP-8 (b. l. 31-37) numatyta, kad operatyviosios visuomenės sveikatos saugos kontrolės metu buvo paimtas, laisvės atėmimo vietoje laikomiems nedirbantiems vyrams skirtas paros racionas. Bendras pristatytas patiekalų svoris 1919 g, receptinis – 1730 g, nuokrypis nuo bendro patiekalų svorio 9,8 proc. (patiekalų svorių paklaidos galimos iki 5 proc. patiekalo svorio) (HN 76:2010 IV sk. 9 p. pažeidimas). Nacionalinės visuomenės sveikatos laboratorijos Šiaulių skyriuje atlikus Cheminius tyrimus, nustatyta, kad Laisvės atėmimo vietoje laikomų asmenų pateikiamas maistas neatitinka fiziologinių mitybos normų: bendras paros kilokalorijų kiekis nepakankamas. Paros davinio praktinė vertė neatitinka rekomenduojamų normų: nustatyta energetinė vertė 1070 kcal, teorinė – 1266 kcal, bendra paros davinio energetinės vertė – 1844 kcal; išpildymo koeficientas - -15,48%; angliavandenių kiekis (praktinis) 136,5 g, teorinis – 184,9 g (išpildymo koeficientas - -26,18%), baltymų kiekis (praktinis) 29,4 g, teorinis - 37,8 g (išpildymo koeficientas – -22,22%); riebalų kiekis (praktinis) -45,1 g, teorinis - 41,7 g (išpildymo koeficientas – +8,15%) (HN 76:2010 IV sk. 8 p. pažeidimas). Rekomenduojama fiziologinė mitybos norma nedirbantiems vyrams, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose: riebalų 72 g, baltymų – 72 g., angliavandenių – 334 g.

Šiaulių apygardos administraciniam teismui pateiktas 2014 m. kovo 6 d. UAB PONTEM raštas Nr.05-09-94 (b. l. 30), kuriame nurodoma, kad bendrovė, gavusi raštus, atliko neplaninį auditą mėginių paėmimo vietoje Šiaulių Respublikinėje ligoninėje, o taip pat papildomai užsakė cheminius tyrimus gaminamo maisto energetinei vertei iširti. Bendrovė minėtame rašte nurodė, kad cheminių tyrimų rezultatai buvo teigiami, t.y. su leistiniais nuokrypiais, todėl galima daryti prielaidą, kad anksčiau pasitaikę neatitikimai galimai yra tik vienetiniai arba tai yra tiekėjų, teikiančių maisto produktus UAB PONTEM, produkcijos neatitikimas deklaruojamai kokybei. Šiame 2014 m. kovo 6 d. rašte nurodyti paaiškinimai vertintini kritiškai, nes 2014 m. kovo 19 d. Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo akte Nr. EP-58 (b. l. 38-46) vėl buvo konstatuoti HN 76:2010 IV sk. 8 p. ir 9 p. pažeidimai.

Vis dėlto, Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. kovo 19 d. patikrinimo akte Nr. EP-58 (b. l. 38-46) nurodoma, kad remiantis Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos Šiaulių skyriuje atlikus cheminius tyrimais, nustatyta, kad buvo pažeistas HN76:2010 IV sk. 9 punkte nurodyto Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymas Nr.4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“, kuriuo vadovaujantis parengtas valgiaraštis bei HN 76:2010 IV sk. 8 punkte nurodyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimo Nr.14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“, kuriuo patvirtintos fiziologinės mitybos normos nedirbantiems vyrams, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose. Pagal parengtą valgiaraštį 2014 m. vasario 27 d. laisvės atėmimo vietoje laikomiems nedirbantiems vyrams nustatyta paros davinio energetinė vertė – 2261 kcal.

Teismui įvertinus turimus rašytinius įrodymus galima konstatuoti, kad Šiaulių tardymo izoliatorius neužtikrino, kad būtų laikomasi nacionaliniais teisės aktais nustatytų vidutinių fiziologinių maisto energetinių normų. Konstatotina, jog Šiaulių tardymo izoliatorius pažeisdamas Lietuvos higienos

normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p., 9 p. neveikė taip, kaip pagal teisės aktus privalėjo veikti.

Teismas pažymi, kad Suėmimo vykdymo įstatymo 28 str. 1 d. numatyta, kad suimtiesiems leidžiama už asmeninėse sąskaitose turimus pinigus ne grynaisiais pinigais pirkti maisto produktų ir būtiniausių reikmenų Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių nustatyta tvarka. Teisės aktuose galimybė gauti iš giminių ar draugų maisto produktų nenumatyta.

Dėl pareiškėjo sveikatos

Pareiškėjas nurodė, kad nežmoniškos gyvenimo sąlygos, žeminančios elementarų žmogaus orumą, sukėlė pareiškėjui didelius dvasinius skausmus, depresiją, sužalojo jo sveikatą.

LR suėmimo vykdymo įstatymo 45 str.1 d. numatyta, kad asmens sveikatos priežiūra tardymo izoliatoriuose organizuojama ir atliekama įstatymų nustatyta tvarka. Suimtiesiems turi būti užtikrintas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir laisvėje esantiems asmenims.

Įvertinus turimus rašytinius duomenis ginčui aktualiu laikotarpiu (nuo 2013 m. rugpjūčio 13 d. iki 2014 m. balandžio 17 d.), pareiškėjo gydymo stacionaro istorijoje Nr. 959 327/2013 padarytus įrašus bei atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas nenurodo konkrečių faktų, susijusių su galimu sveikatos sužalojimu, negalima konstatuoti, kad būtent dėl aukščiau nustatytų HN 76:2010 pažeidimų, Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (neveikimo) ginčui aktualiu laikotarpiu pareiškėjui buvo sužalota sveikata.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje S. prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02)). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujama teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, grąžinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylai aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, jog neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu.

Teismas, vadovaudamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, pažymi, kad teismo pareiga pagrįsti priimtą sprendimą neturėtų būti suprantama, kaip reikalavimas detaliam atsakyti į kiekvieną argumentą (1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *van de Hurk v. Netherlands*).

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, jog byloje nustatytas atsakovo veiksmų neteisėtumas dėl pareiškėjo apgyvendinimo perpildytose kamerose ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p. (laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas), 9 p. (laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų maitinimas organizuojamas pagal valgiaraščius, atitinkančius teisės akto reikalavimus) pažeidimas kaip viena iš civilinės atsakomybės būtinų sąlygų. Tačiau pažymėtina, kad siekiant nustatyti, ar atsakovei dėl neteisėtų veiksmų atlikimo kyla civilinė atsakomybė, būtina įvertinti, ar pareiškėjui dėl šių neteisėtų veiksmų kilo pasekmės, t. y. neturtinė žala, taip pat ar tarp paminėtų veiksmų ir kilusių pasekmių yra priežastinis ryšys.

Teismas daro išvadą, jog yra neabejotina, kad dėl apgyvendinimo perpildytose kalinimo kamerose, dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p., 9 p. pažeidimų pareiškėjas galėjo patirti papildomų neigiamų dvasinių išgyvenimų ir fizinių nepatogumų, papildomą diskomfortą, teisės aktais garantuotos minimalios gyvenimo kokybės pablogėjimą, kurių nebūtų patyręs, jei jis būtų buvęs laikomas teisės aktų nustatytais sąlygomis.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos, t. y. įvertindamas pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais, atsižvelgdamas į pažeidimo trukmę (galimai apie 47 dienas, t.y. nuo 39 dienų iki 54 dienų), vertybes, kurioms daromas pažeidimas kėlė grėsmę, Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendimu administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-2373/2013 už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), teismas sprendžia, kad už apgyvendinimą perpildytose kalinimo kamerose priteistina 500 Lt suma neturtinei žalai atlyginti bei 200 Lt suma neturtinei žalai, atsiradusiai dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p., 9 p. pažeidimų, atlyginti. Taigi pareiškėjo reikalavimas dėl 100000 Lt

neturtinės žalos priteisimo tenkintinas iš dalies ir pareiškėjui priteistina iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 700 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Remdamasis tuo, kas išdėstyta, ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 str., 88 str. 1 d. 5 p., teismas

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjo R. K. skundą tenkinti iš dalies.

Priteisti pareiškėjui R. K. 700 Lt (septyni šimtai litų) neturtinės žalos atlyginimui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus.

Sprendimas per 14 dienų gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Virginijus Stankevičius